

educational, cultural and social goals. In turn, this will ensure gradual adaptation to the requirements of the modern information society.

Key words: media education, media literacy, students, higher education students, stages, regulatory and legal support; higher education institutions, Ukraine, the Republic of Poland.

Дата надходження статті: 27.12.2023 р.

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор Стинська В. В.

УДК 373.5.016:82

DOI <https://doi.org/10.37915/pa.vi55.543>

Касаткін О. С.;

orcid.org/0000-0002-6914-8797

ВПЛИВ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ НА ФОРМУВАННЯ ШКІЛЬНОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ У 90-ТІ РОКИ ХХ СТОЛІТТЯ

У статті аналізується вплив соціально-політичних трансформацій на систему літературної освіти в українських школах упродовж 90-х років ХХ століття. Наголошено на тому, що цей період був перехідним від радянської доби до незалежності України та становлення нового суспільства.

Також досліджено вплив політичних змін на зміст, методи та підходи до викладання літератури в школах України. Автори зазначають, що визволення від тоталітарних парадигм призвело до активних змін у навчальних програмах, зокрема й у сфері літературної освіти. Із розширенням свободи вибору та підвищенням акценту на розвиток критичного мислення у вітчизняній літературній освіті відбулися зміни в методологічних підходах до вивчення окремих аспектів літератури.

У цьому контексті слід зазначити, що перехід від тоталітарних парадигм до нових соціально-політичних умов призвів до змін у ключових аспектах викладання та засвоєння літературної культури в школах України у 90-х роках ХХ століття. Системні трансформації, що відбувалися в Україні в цей період, визначили новий контекст для освіти, зокрема і для предмета «Українська література».

У контексті змінюваного соціокультурного середовища відбувався активний перегляд навчальних програм, зокрема методологічних підходів до вивчення літератури. Реформа в цій сфері враховувала важливі аспекти розвитку суспільства. Акцентувалась важливість окремих елементів курсу, орієнтованих на розвиток критичного мислення учнів.

Змінюючи акценти в навчальних програмах, учителі літератури мали можливість стимулювати розвиток учнівської свободи вибору та критичного мислення. Процеси вивчення літератури не обмежувалися лише засвоєнням теоретичних знань, а й сприяли аналізу, обговоренню та критичному осмисленню художніх творів у контексті сучасних соціально-політичних реалій.

Ключові слова: середня освіта, громадянське суспільство, освітня реформа, українська література, соціальні компетенції.

Постановка проблеми. Початок 90-х років ХХ століття став періодом ключових змін у житті України, які сприяли становленню незалежної держави. Цей період був переломним, оскільки країна переживала процес демократизації та формування нової політичної освіти як важливого елемента суспільного розвитку, що потребувала системних змін, щоб адаптуватися до нових реалій. Реформи в освіті стали невід'ємною частиною загальної стратегії переходу до демократії та визначили пріоритети в розвитку людського капіталу. Урахування системи шкільної освіти у стратегії розбудови майбутньої нації є важливим аспектом розвитку громадянського суспільства модерної демократичної держави. Цей взаємозв'язок визначається не тільки освітніми

стандартами та методиками викладання, але й відображає суспільні виклики, які постають перед державою.

Система шкільної освіти є не лише засобом передання знань, а й рефлексивним механізмом, що відображає динаміку суспільства та взаємодію з його ключовими викликами. Зміни в освіті мають довготривалий вплив, який визначає формування як духовного, так і матеріального добробуту нації. Важливо враховувати, що питання, пов'язані з освітньою системою, її структурою та змістом, є критичними для розвитку українського суспільства на сучасному етапі.

У 90-ті роки ХХ ст. в Україні художня література відіграла важливу роль у відображенні складних суспільно-політичних процесів, які супроводжували перехід країни до незалежності. Цей період характеризувався важливими змінами в політичному, економічному та культурному житті, і письменники стали важливими свідками та хронікерами цих подій.

Літературні твори того часу віддзеркалювали атмосферу та настрій суспільства, його розчарування та сподівання, а також боротьбу за нові цінності. Письменники створювали твори, які висвітлювали корупцію, соціальну нерівність, пошук ідентичності та труднощі переходу до ринкових відносин.

Аналіз досліджень. У 90-х роках ХХ ст. проблема реформування загальної середньої освіти в Україні, викликана соціально-економічними змінами між 1991 та 1999 роками, була предметом активного наукового обговорення. Ці питання були розглянуті в роботах таких учених, як Т. Боголіб, М. Євтух, Б. Степанишин, А. Лісовський та ін. Історичні знання є важливим компонентом наукової бази сучасної цивілізації. Тому аналіз проблеми розвитку освіти в 90-ті роки ХХ століття, урахувавши динаміку суспільно-політичних змін у той час, є актуальним.

У контексті цього дослідження на особливу увагу заслуговують праці таких науковців, як В. Кремень («Освіта і наука України: шляхи модернізації (Факти, роздуми, перспективи)») та Ю. Алексеєва («Україна: освіта і держава (1987–1997)»). У цих творах розглядаються різноманітні аспекти проблеми розвитку освіти в Україні, визначається роль освіти у формуванні держави та культурного прогресу.

Мета статті полягає в дослідженні взаємозв'язку між суспільно-політичними процесами та системою шкільної літературної освіти в Україні упродовж 90-х років ХХ століття. Фокусом дослідження є розкриття впливу політичних і суспільних змін на зміст, методи навчання та загальні цінності, які передавалися через літературну освіту в школах упродовж цього періоду.

Виклад основного матеріалу. Процес формування системи української національної освіти розпочався з ухваленням Декларації про державний суверенітет 1990 року та Акта проголошення незалежності України 1991 року. Відтоді процес становлення державотворчих процесів відзначається значущими трансформаціями, спрямованими на розвиток конституціоналізму, демократизацію суспільства та розбудову незалежної держави з визнанням прав і свобод людини як найвищих цінностей [8, с. 18].

Упродовж 90-х років ХХ століття в Україні головним завданням освіти було формування особистості, здатної самостійно вирішувати складні соціальні, політичні, економічні та культурні завдання. Це стало можливим завдяки відображенню в освіті соціально-політичних, культурних та освітніх змін у державі, що сприяли формуванню особистості відповідно до актуальних вимог сучасного суспільства. Цей процес не міг би відбутися без зміни змісту та методологій вивчення української літератури. Вивчення художніх творів сприяє розвитку логічного та історико-філософського мислення, формує навички соціально-політичного, економічного та культурного аналізу, а також виховує громадянську позицію [9, с. 47].

Варто відзначити, що саме проголошення незалежності України 1991 року, саморозпуск Комуністичної партії Радянського Союзу та розпад СРСР відкрили шлях для демократичних змін, включаючи відмову від уніфікації, ідеологізації та русифікації у сфері освіти. Також цей період відзначився розробленням національної системи освіти,

що відрізнялася від «загальносоюзної», та впровадженням національної шкільної реформи [1, с. 95]. У цей час було проведено важливі нормативно-правові зміни в освітній сфері, зокрема ухвалено Концепцію середньої загальноосвітньої національної школи України 1990 року та Закон України «Про освіту» 1991 року. Затвердження названого Закону України стало важливим кроком у розвитку освітньої реформи в Україні, оскільки визначило її новий напрямок – від громадського контролю до державного управління. Цей документ, який уособлює собою синтез творчості українських освітян, учителів та учених, став першим у незалежній державі відображенням прагнень української нації щодо змісту процесу навчання. Упродовж періоду від 1993 по 2003 роки він зазнав змін і доповнень, які відображали адаптацію до викликів та потреб розвитку освіти в Україні [6, с. 240].

Основним завданням реформування системи літературної освіти в Україні від моменту набуття незалежності стало впровадження сучасних методик і підходів до викладання літератури, спрямованих на розвиток критичного мислення та літературної компетентності учнів. Система отримала завдання враховувати особливості української літератури як частини національної культури, підкреслюючи її роль у формуванні національної ідентичності та свідомості. Ключовими моментами реформування системи літературної освіти в Україні від моменту набуття незалежності стало посилення вивчення сучасної української літератури, розширення світогляду учнів через ознайомлення зі світовою літературою та акцентування на розвитку творчого підходу до аналізу та інтерпретації літературних текстів [10, с. 6]. До завдань також включено сприяння розвитку мовленнєвої та креативної грамотності, підтримка вчителів у впровадженні інноваційних педагогічних методів та забезпечення доступності різноманітних літературних ресурсів для учнів. Таблиця 1 відображає основні відмінності між літературною шкільною освітою в УРСР наприкінці 80-х рр. та в незалежній Україні 90-х рр.

Таблиця 1

Основні відмінності між літературною шкільною освітою в УРСР наприкінці 80-х рр. та в незалежній Україні 90-х рр. ХХ ст.

Характеристика	Літературна шкільна освіта в УРСР (кінець 80-х рр.)	Літературна шкільна освіта в незалежній Україні (90-ті рр.)
1	2	3
Методи та підходи	Централізоване управління освітою з підкресленням ідеології комунізму. Зосередженість на формуванні марксистсько-ленінських поглядів.	Перехід до децентралізованої системи, відмова від ідеологізації. Зміна підходу до викладання літератури, більший акцент на розвиток критичного мислення.
Зміст та літературні твори	Орієнтація на твори, що відповідають соціалістичним ідеалам. Зобов'язання вивчати твори радянських авторів та класиків.	Поява нових творів, включаючи зарубіжну та раніше заборонену літературу. Збільшення вибірковості творів, більший акцент на національні та світові класики.
Цілі та завдання	Формування ідеологічно однакового світогляду учнів. Підготовка до служіння суспільству за радянськими стандартами.	Розвиток інтелектуальності, критичного мислення та творчого підходу. Збереження української мови та культурної самобутності.
Роль учителя	Роль вчителя як пропагандиста ідеології комунізму. Викладання згідно з централізованими методичними вказівками.	Більш активна роль учителя в розвитку критичного мислення та творчості учнів. Зростання відкритості до нових ідей та підходів у викладанні.

Продовження табл. 1

1	2	3
Контроль й оцінювання	Система контролю за дотриманням ідеологічних норм. Акцент на пам'ятках, лекціях і перевірка ідеологічної вірності.	Перехід до більш об'єктивної системи оцінювання. Зміцнення ролі творчих робіт, обговорень та індивідуальних підходів.

Джерело: [5, с. 120–125].

У сучасній методиці викладання української літератури, що сформувалася за останні десятиліття ХХ ст., набули особливого значення соціально-політичні аспекти, які охоплюють всі компоненти змісту та процесу реалізації міжлітературних і міжпредметних взаємозв'язків. Особливий акцент було зроблено на міжлітературних зв'язках, зокрема між українською та зарубіжною літературою, оскільки вони сприяють більш глибокому сприйняттю культури власного народу в ширшому контексті всесвітньої культури. Зазначалася потреба усвідомлення того, що національна культура є не лише внутрішнім, але й невід'ємним елементом загальнолюдської культурної спадщини [8, с. 189].

Ця взаємодія літературних традицій стала ключовим елементом для відображення культурного спрямування народу, його ідентичності та взаєморозуміння з іншими культурами світу. Вивчення зарубіжної літератури допомагало українським читачам розширювати горизонти, розуміти різноманіття людського досвіду і переймати цінні уроки, які можна використовувати в контексті власного культурного середовища [3, с. 38–40].

Нове соціально-політичне середовище стало важливим чинником змін у змісті літературної шкільної освіти, визначаючи теми, авторів та жанри, які вважаються актуальними та важливими для вивчення в певний історичний період. Освітні програми та навчальні плани часто відображають поточні тенденції, інтереси суспільства та його цінності, впливаючи на те, які твори визнаються важливими для розуміння сучасності.

У періоди соціальних і політичних змін (наприклад, революцій, культурних рухів або перетворень у суспільному устрої) зміст літературного навчання зазнає значної трансформації. Оновлення поглядів на історію, цінності, соціальні проблеми та інші аспекти життя мають відображатися у виборі творів для вивчення. З іншого боку, соціально-політичне середовище також впливає на сприйняття певних авторів чи творів. Зміна настроїв у суспільстві призводить до змін у визначенні канонів, виділення нових тем і переосмислення історичних подій [4, с. 25].

Р. Винничук вказує на тісний зв'язок літератури з усім комплексом суспільних відносин, підкреслюючи, що взаємодія між українською та зарубіжною літературою базується на глибоких процесах, які не обмежуються конкретною епохою, регіоном чи художньою системою. Ці взаємодії, за її словами, охоплюють всі типи літературного розвитку і містять взаємодію національного літературного досвіду з міжнародним. Співвідношення між українською та зарубіжною літературою, як визначає Р. Винничук, виявляється у здатності розуміти, адаптувати та збагачувати одна одну. Цей взаємний обмін впливає не лише на художню сферу, але й ураховує вплив літературних взаємодій на суспільно-культурний контекст. Слід зазначити, що літературні традиції стають не тільки важливим чинником самосвідомості, але й конструктивним елементом формування літературної творчості. Взаємодія між українською та зарубіжною літературою виявляється ключовим чинником для усвідомлення культурної ідентичності, віддзеркалення реалій сучасного світу і взаєморозуміння національних літературних течій в глобальному контексті.

У контексті уроків української літератури інтеграція міжлітературних зв'язків реалізується через використання порівняльного методу, що передбачає аналіз сюжетів,

образів, пошук типологічних подібностей та відмінностей. Важливою частиною цього процесу є встановлення типологічних зв'язків, їх систематизація та глибоке сприйняття літературних образів через типологічні порівняння і зіставлення [1, с. 94]. Такий підхід передбачає не лише ознайомлення з національним літературним каноном, але й активне залучення до уроків світового літературного досвіду, що збагачує та розширює культурний горизонт учнів. Такий підхід допомагає створити цілісне уявлення про світову літературу та її взаємозв'язки з українським культурним спадком.

Н. Гоголь, розвиваючи концепцію порівняльного методу в аналізі художніх творів, запровадив методику компаративного аналізу у структуру шкільного курсу літератури. Ця методика ґрунтується на глибокому розумінні української та зарубіжної літератури та сприяє формуванню учнів-читачів інтерпретаційної компетенції [2, с. 188]. Зроблено акцент на доцільності застосування порівняльного методу, який базується на взаємодії національного та іноземного, у процесі компаративного аналізу художніх творів різних культур. Н. Гоголь переконує, що цей метод дозволяє сформувати цілісну картину літературної освіти школярів, глибше розуміти ідейно-естетичну значущість літературних явищ, визначати національну своєрідність кожної літературної традиції та розглядати зображення епохи у творах, що вивчаються [2, с. 189].

У своїй роботі Б. Степанишин, аналізуючи типологію та структуру уроків, відзначив важливість взаємодії із соціально-політичними чинниками на уроках української літератури. Педагогічні методи та прийоми, які дослідник пропонує, спрямовані на патріотичний та соціально-політичний розвиток учнів. Зокрема варто відзначити розповідь учителя, яка містить уривки спогадів письменника та їхніх сучасників, роботу над ілюстраціями та документальними матеріалами, перегляд чи обговорення фрагментів вистав, радіоспектаклів, радіокомпозицій та інші методи. Учні також залучаються до підготовки коротких повідомлень, написання рецензій на прочитані книги, переглянуті спектаклі чи художні фільми. Джерелами спостережень для учнів під час аналізу художніх творів та мистецьких явищ є репродукції картин, фотомонтажі та інші візуальні матеріали [9, с. 47].

Під впливом соціально-політичних змін, що відбулися в суспільстві, у системі освіти розгортались інновації, зокрема і в методиці викладання літератури. Міжпредметні прийоми, що з'явилися під впливом цих змін, сприяють глибшому розумінню текстів, а також розвитку більш широкого культурного контексту (табл. 2).

Слід зазначити, що українські науковці-методисти вважали за потрібне формувати в учнів культуру сприймання художнього твору в контексті суспільно-політичних реалій. Крім того вони усвідомлювали важливість ознайомлення учнів із ключовими поняттями, які визначають побудову громадянського суспільства, такими як справедливість, свобода, вибір, демократія та відповідальність. Наголошуючи на потребі використання різноманітних методів і прийомів у вивченні суміжних суспільно-політичних дисциплін, методисти визначали, що це сприяє глибшому розумінню сучасних суспільних і політичних процесів.

Зокрема, підкреслено важливість розповіді вчителя про життєвий шлях письменника в соціокультурному контексті. Такий підхід не лише надихав учнів на роздуми, але й спонукав проводити паралелі з актуальними суспільними явищами та подіями. Це стимулювало учнів розглядати літературні твори як дзеркало, в якому відображено їхнє сучасне соціальне й політичне оточення. Такий підхід не лише розширював глибину розуміння літературного матеріалу, але й активно сприяв розвитку критичного мислення та аналітичних навичок учнів.

Таблиця 2

Огляд методів і прийомів, що з'явилися на уроках літератури під впливом соціально-політичних змін

Метод/Прийом	Опис
Інтердисциплінарний аналіз	Застосування аналізу літературних творів в контексті інших предметів, таких як історія, соціологія, філософія. Цей метод сприяє глибшому розумінню суспільних і культурних аспектів літератури.
Мультикультурний підхід	Розгляд літературних творів різних культур і епох, включаючи зарубіжну літературу, зокрема ті, що раніше були виключені або обмежені заради ідеологічних чи політичних мотивів.
Гендерний аналіз	Зосередження на розгляді гендерних аспектів літературних творів, виявлення стереотипів та вивчення впливу соціальних стереотипів на літературний твір. Це сприяє освіті учнів у галузі гендерної рівності та розумінню ролі гендеру в літературі.
Інтерактивні технології	Застосування сучасних інтерактивних технологій для підвищення зацікавленості та залучення учнів, наприклад, використання комп'ютерних презентацій, обговорень в мережі, віртуальних екскурсій тощо.
Літературна критика та дискусії	Акцент на розвитку критичного мислення, вироблення власних поглядів та умінь виражати їх у групових обговореннях. Учитель постає як посередник у формуванні самостійного критичного погляду на літературний твір.
Літературна творчість	Заохочення творчого вираження власних думок та ідей через написання есе, поезій, театралізованих постановок, літературних ігор тощо. Цей метод сприяє розвитку творчих навичок та особистісного зростання учнів.

Джерело: [7, с. 54–56].

Висновки. Таким чином, підсумовуючи проведений аналіз, можемо зазначити, що в 90-ті роки ХХ століття, коли Україна пройшла через складні суспільно-політичні зміни, до нових реалій адаптувалася також і національна система освіти. Так, початок 90-х років був ознаменований набуттям Україною незалежності та припиненням ідеологічного впливу радянської системи. Це відкрило нові можливості для визначення власного освітнього курсу, зокрема в контексті навчання літератури. Зміни в суспільстві вимагали перегляду змісту й методів навчання, урахування національних і культурних особливостей.

Однією з ключових тенденцій було прагнення до розширення інтелектуальних горизонтів учнів. Глобалізація та розвиток інформаційних технологій сприяли тому, що вивчення світової літератури стало більш доступним і різноманітним. Це сприяло формуванню у школярів готовності розуміти й оцінювати різноманіття культурних контекстів. Значний акцент було зроблено на вихованні критичного мислення та аналітичних навичок. Літературна освіта визначається не лише як передання фактів, але і як інструмент для розвитку креативності, культурної компетентності та соціальної свідомості.

Окремою рисою стало посилення уваги до рідної літературної та культурної спадщини. Українська література отримала особливе значення, сприяючи формуванню національної ідентичності та гордості за власну культуру. Ці тенденції вплинули на становлення шкільної літературної освіти в Україні в 90-х роках. Вони поклали початок новому етапу, у якому навчання літератури стало не лише засобом передання знань, але й важливим чинником особистісного розвитку та формування цінностей нового покоління.

Перспективи подальших досліджень у галузі вивчення впливу суспільно-політичних процесів на формування шкільної літературної освіти в Україні можуть включати дослідження впливу глобальних тенденцій на методологію та стратегії навчання.

Список використаних джерел:

1. Винничук Р. В. Аксиологічний та культурологічний підходи як аспекти методології сучасної підготовки фахівців у вищій школі. *Молодий учений*. 2018. № 2.2 (54.2). С. 93–96.
2. Гоголь Н. В. Теоретичні і практичні засади реалізації культурологічного підходу в шкільній літературній освіті. *Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта 2020 : глобалізований простір інновацій*: матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 28 трав. 2020 р.) / НАПН України, Ін-т педагогіки НАПН України ; за заг. ред. О. І. Локшиної. Київ; Біла Церква: Авторитет, 2020. С. 188–190.
3. Лісовський А. М. Деякі проблеми шкільної літературної освіти : метод. посіб. Київ: ІСДО, 1995. 60 с.
4. Локшина О. І. Європейська довідкова рамка ключових компетентностей для навчання впродовж життя: оновлене бачення 2018 року. *Український педагогічний журнал*. 2019. № 3. С. 21–30.
5. Петренко О. Активні й інтерактивні методи полікультурного виховання учнів різних вікових груп. *Інноватика у вихованні*: зб. наук. пр. / упоряд. О. Б. Петренко; ред. кол.: Н. М. Коляда, Н. Б. Грицай, Т. С. Ціпан та ін. Рівне: РДГУ, 2020. Вип. 11. Том 1. 225 с.
6. Програми середньої загальноосвітньої школи. Українська література: для шкіл з укр. і рос. мовами навчання. 5–11 класи, 8–11 класи. Київ: Рад. шк., 1990. 398 с.
7. Реброва О. Є. Методологічні основи педагогічної ментальності: культурологічний і професійний аспекти : монографія. Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2021. 283 с.
8. Степанишин Б. І. Викладання української літератури в школі. Київ: РВЦ «Проза», 1995. 256 с.
9. Степанишин Б. І. Еволюція і корекція програми української літератури 5–11 класів. *Українська мова і література в школі*. 1999. № 1. С. 44–50.
10. Яценко Т. О. Проблема читання в умовах інформаційного суспільства: соціальний і методичний аспекти. *Проблема читання в сучасному інформаційному суспільстві*: матеріали I Всеукр. наук.-практ. конф., м. Київ, 12 вересня 2019 р. / за заг. ред. Т. О. Яценко. Київ: Оріон, 2019. С. 5–8.

References:

1. Vynnychuk, R. V. (2018). Aksiolohichniy ta kulturolohichniy pidkhody yak aspekty metodolohii suchasnoi pidhotovky fakhivtsiv u vyshchii shkoli [Axiological and Cultural Approaches as Aspects of the Methodology of Modern Training of Specialists in Higher Education]. *Molodyi uchenyi – Young scientist*, 2.2 (54.2), 93–96 [in Ukrainian].
2. Hohol, N. V. (2020). Teoretychni i praktychni zasady realizatsii kulturolohichnoho pidkhodu v shkilnii literaturnii osviti [Theoretical and Practical Principles of Implementing a Cultural Approach in School Literary Education], *Pedahohichna komparatyvistyka i mizhnarodna osvita 2020: hlobalizovanyi prostir innovatsii*: materialy IV Mizhnar. nauk.-prakt. konf. [Pedagogical Comparative Studies and International Education 2020: A Globalized Space for Innovation, Proceedings of the fourth All-Ukrainian scientific and practical conference]. Kyiv [in Ukrainian].
3. Lisovskyi, A. M. (1995). Deiaki problemy shkilnoi literaturnoi osvity [Some problems of school literary education]. Kyiv [in Ukrainian].
4. Lokshyna, O. I. (2019). Yevropeiska dovidkova ramka kliuchovykh kompetentnostei dlia navchannia vprodovzh zhyttia: onovlene bachennia 2018 roku [The European Reference Framework of Key Competences for Lifelong Learning: Updated Vision 2018]. *Ukrainian Pedagogical Journal*, 3, 21–30 [in Ukrainian].
5. Petrenko, O. (2020). Aktyvni y interaktyvni metody polikulturnoho vykhovannia uchniv riznykh vikovykh hrup [Active and interactive methods of multicultural education for students of different age groups]. *Innovation in education*, 11 (1) [in Ukrainian].
6. Prohramy serednoi zahalnoosvitnoi shkoly. Ukrainaska literatura 5–11 klasy, 8–11 klasy [Secondary school programs. Ukrainian literature for grades 5–11, for grades 8–11]. (1990). Kyiv [in Ukrainian].

7. Rebrova, O. Ye. (2021). *Metodolohichni osnovy pedahohichnoi mentalnosti: kulturolohichni i profesiyni aspekty* [Methodological foundations of pedagogical mentality: cultural and professional aspects]. Kyiv [in Ukrainian].
8. Stepanyshyn, B. I. (1995). *Vykladannia ukrainskoi literatury v shkoli* [Teaching Ukrainian literature at school]. Kyiv [in Ukrainian].
9. Stepanyshyn, B. I. (1999). *Evoliutsiia i korektsiia prohramy ukrainskoi literatury 5–11 klasiv* [Evolution and correction of the Ukrainian literature program for grades 5–11]. *Ukrainska mova i literatura v shkoli – Ukrainian language and literature at school*, 1, 44–50 [in Ukrainian].
10. Yatsenko, T. O. (2019). *Problema chytannia v umovakh informatsiinoho suspilstva: sotsialnyi i metodychnyi aspekty* [The problem of reading in the information society: social and methodological aspects], *Problema chytannia v suchasnomu informatsiinomu suspilstvi: materialy I Vseukr. nauk-prakt. konf.* [The problem of reading in the modern information society, Proceedings of the 1st All-Ukrainian scientific and practical conference]. Kyiv [in Ukrainian].

Kasatkin O. S.,
orcid.org/0000-0003-3323-8069

THE INFLUENCE OF SOCIO-POLITICAL PROCESSES ON THE FORMATION OF SCHOOL LITERARY EDUCATION IN UKRAINE IN THE 90S OF THE TWENTIETH CENTURY

The article analyzes the influence of socio-political transformations on the system of literary education in Ukrainian schools during the 1990s. They emphasize that this period marked the transition from the Soviet era to Ukraine's independence and the establishment of a new society.

In addition, this research examines the impact of political changes on the content, methods, and approaches to teaching literary education in Ukrainian schools. The authors note that the liberation from totalitarian paradigms led to active changes in educational programs, including in the field of literary education. The expansion of freedom of choice and an increased emphasis on the development of critical thinking in domestic literary education resulted in changes in methodological approaches and the importance of studying specific aspects of literature.

In this context, it should be noted that the transition from totalitarian paradigms to new socio-political conditions led to changes in key aspects of teaching and assimilating literary culture in Ukrainian schools in the 1990s. The systemic transformations in Ukraine during this period defined a new context for education, including for the subject of "Ukrainian literature".

In the context of the changing socio-cultural environment, there was an active review of educational programs, including methodological approaches to the study of literature. The reform in this area took into account important aspects of societal development, emphasizing the importance of certain elements of the course aimed at developing students' critical thinking.

By shifting the focus in educational programs, literature teachers had the opportunity to stimulate the development of students' freedom of choice and critical thinking. The processes of studying literature were not limited to the acquisition of theoretical knowledge but also contributed to the analysis, discussion, and critical interpretation of artistic works in the context of contemporary socio-political realities.

Key words: secondary education, civil society, educational reform, Ukrainian literature, social competencies.

Дата надходження статті: 27.12.2023 р.
Рецензент: доктор педагогічних наук, професор Данилюк С. С.